א (א) בְּרֵאשִׁ֖ית בָּרָ֣א אֱלֹהִ֑ים אֵ֥ת הַשָּׁמַ֖יִם וְאֵ֥ת הָאָֽרֶץ׃ (ב) וְהָאָ֗רֶץ הָיְתָ֥ה תֹ֙הוּ֙ וָבֹ֔הוּ וְחֹ֖שֶׁךְ עַל־פְּנֵ֣י תְה֑וֹם וְר֣וּחַ אֱלֹהִ֔ים מְרַחֶ֖פֶת עַל־פְּנֵ֥י הַמָּֽיִם׃ (ג) וַיֹּ֥אמֶר אֱלֹהִ֖ים יְהִ֣י א֑וֹר וַֽיְהִי־

אונקלוס

א בְּקַדְמִין בְּרָא יְיָ יָת שְׁמַיָּא וְיָת אַרְעָא: ב וְאַרְעָא הֲוָת צָדְיָא וְרֵיקַנְיָא וַחֲשׁוֹכָא פְּרַשׂ עַל אַפֵּי תְהוֹמָא וְרוּחָא מִן קֳדָם יְיָ מְנַשְּׁבָא עַל אַפֵּי מַיָּא: ג וַאֲמַר יְיָ יְהֵי נְהוֹרָא

תו"א בראשית סוכה מט ר"ה לב מגילה יט כא ב"ק נה

רש"י

(א) בראשית – אמר רבי יצחק לא היה צריך להתחיל את התורה אלא מהחודש הזה לכם שהיא מצוה ראשונה שנצטוו בה ישראל ומה טעם פתח בבראשית משום (תהלים קי"א) כח מעשיו הגיד לעמו לתת להם נחלת גוים שאם יאמרו אומות העולם לישראל ליסטים אתם שכבשתם ארצות שבעה גוים הם אומרים להם כל הארץ של הקב"ה היא הוא בראה ונתנה לאשר ישר בעיניו ברצונו נתנה להם וברצונו נטלה מהם ונתנה לנו: **בראשית ברא** – אין המקרא הזה אומר אלא דרשוני כמ"ש רז"ל (ב"ר) בשביל התורה שנקראת (משלי ח) ראשית דרכו ובשביל ישראל שנקראו (ירמי' ב) ראשית תבואתו ואם באת לפרשו כפשוטו כך פרשהו בראשית בריאת שמים וארץ והארץ היתה תוהו ובהו וחושך (וגו') ויאמר אלהים יהי אור. ולא בא המקרא להורות סדר הבריאה לומר שאלו קדמו שאם בא להורות כך היה לו לכתוב בראשונה ברא את השמים וגו' שאין לך ראשית במקרא שאינו דבוק לתיבה שלאחריו כמו (שם כו) בראשית ממלכת יהויקים. (בראשית י) ראשית ממלכתו. (דברים יח) ראשית דגנך אף כאן אתה אומר בראשית ברא אלהים את השמים וגו' כמו בראשית ברוא ודומה לו (הושע א)

חידושי הרי"מ

בראשית ב' גדולה, על שם ראשית חכמה יראת ה' (תהלים קיא י) שנקרא בית, כמו שאיתא בגמ' (שבת לא.) אמונת וכו' (ישעיה לג ו) כל הששה סדרים, אי איכא יראת ה' היא אוצרו אין כו', ובמדרשות (שמו"ר ל יד) יש לך אפותקאות להניח בו אוצרות התורה, וכן בגמ' (שבת לא:) מאן דלית ליה דרתא כו', שיקדים בית לראשית, כמו שאמרו חז"ל (אבות פ"ג מ"ט) כל שיראתו קודמת וכו', וכמו שכתוב ראשית חכמה יראת ה'. גם נרמז בי"ת ר'אשון ש'ני א'חרון. גם מה שאמרו (גיטין נט.) מימות משה רבינו עד רבי וכו' ומרבי עד רב אשי סוף

שפת אמת

ברש"י ז"ל מה הי' עולם חסר מנוחה בא שבת בא מנוחה כלתה ונגמרה המלאכה. כי בריאת העולם היה להשפיע אור וטובו של השי"ת בעוה"ז שהוא הטבע ושעל שם זה נקרא עולם על שם ההעלם כבוד ה' בעוה"ז כמ"ש אא"ז מו"ר זצלה"ה. אך כמו שצריך להיות הכל בטל אל המכוין אז נתגדל שמו ית' בעוה"ז יותר כדכתיב וירא אלהים כל אשר עשה טוב מאוד. פי' כמ"ש כל פעל ה' למענהו כי הכלל לעולם מחובר בכח הפועל אם כי בפרט יש דברים שמתנגדים להקדושה.

אבל בכלל נאמר הכל ברא לכבודו. ועל שם זה קודם שבת הי' עולם חסר מנוחה והוא השבת שכולל כל ימי השבוע ושבת דאתאחדת ברזא דאחד כו'. שכל הדברים מתעלים ונעשין אחד מיוחדים להיות כלי להשי"ת לעשות בהם כרצונו. וז"ש ויכלו במד' שנעשה מעשה בראשית כלי והוא ע"י התכללות. ופי' ויכלו מלשון כלתה נפשי כי הוא הביטול שכל דבר מתבטל לנקודה חיות שיש בהם מהשי"ת. וזהו נק' מנוחה שהיא שביתות הכל ומקום ושורש הכל. ועל בחי' זו נאמר הוא מקומו של עולם וכמ"ש אל יצא איש ממקומו ביום השביעי כו'. וזה כלתה ונגמרה המלאכה כי זה מכוון הבריאה. ואמרו חז"ל

אמרי אמת

בראשית ברא אלקים. ברש"י שבתחילה עלה במחשבה לבראותו במדת הדין וראה שאין העולם מתקיים והקדים מדת הרחמים ושתפה למדת הדין, וכן הוא בכל יום שהקב"ה מחדש בטובו בכל יום תמיד מעשה בראשית, וישנה מדת הדין וצריכים לעורר ולהקדים מדת הרחמים, בגמרא כל העוסק בתורה בלילה הקב"ה מושך עליו חוט של חסד ביום ואיתא בזוה"ק חצות לילה אקום להודות לך וכו' דהא פלגותא אחרא נהירו אנפהא בסטרא דחסד וכו' וזהו הקדים מדת הרחמים, שאף שמלאכי השרת סותמין החלונות פותחים בכל יום שערים חדשים כמ"ש הפותח שער לדופקי

בית ישראל

בראשית ברא וכו'. יש להתאמץ בשבת הראשונה מהשנה אחר יו"ט ולהתחדש בעבדות ה', וכן מתחדש העולם בכל שנה ומתעורר כוחות חדשים, אי' במדרש וברש"י לא הי' צריך התורה להתחיל אלא מהחודש הזה

לב שמחה

בראשית וגו'. אי' במדרש ר"ה רבה פתח ואהיה אצלו אמון ואהיה שעשועים יום יום וגו' אמון פדגוג וכו', אמון אומן, התורה אומרת אני הייתי כלי אומנתו של הקב"ה וכו', כך היה הקב"ה מביט בתורה ובורא את העולם, והתורה אמרה בראשית ברא אלק' ואין ראשית אלא תורה וכו',

לב שמחה

וכתי' ה' בחכמה יסד ארץ, כל התורה שמותיו של הקב"ה כדאי' בזוה"ק, תורה עם יראת שמים, ראשית חכמה יראת ה', שבת ראשונה, אלמלי שמרו ישראל שבת ראשונה וכו' כנ"ל, שבת בראשית ירא שבת ירא בשת, תורה עם יראת שמים, וכן מבקשין בברכת החודש שתהא בנו אהבת תורה ויראת שמים, יהודי צריך לאחוז את התורה שכל הענינים יהיו תורה'דיג,

שפתי צדיק

בראשית. ברש"י ז"ל אמר ר' יצחק לא הי' התורה צריך להתחיל אלא מהחודש הזה וכו'. זקני הקדוש זצ"ל סיפר אשר כל עובד השי"ת מהמתהלכים לפניו באמת, יש לכל אחד איזה פסוק אשר מזה התעורר לעלות, שאל היהודי הקדוש זצ"ל את הרבי ר' בונם זצ"ל איזהו פסוק יסודו, ענה מן שאו מרום עיניכם וגו', השיב לו אשר מפסוק זה יכולין כל האומות ליקח, ויהודי צריך להיות עיקר התקרבותו מאנכי וגו', דהיו"ד דברות מיוחדין לישראל, וזקני זצ"ל תירץ את רבו זצ"ל כי קודם שהסתלק מרע"ה אמר האזינו השמים וגו' ותשמע הארץ, בזה האיר בהם שיוכל איש ישראל ללמוד מהם.

ובזה פירשתי דברי רש"י הנ"ל שר' יצחק הי' סלקא דעתו כדעת היהודי זצ"ל, ותירץ כדברי זקני זצ"ל משום כח מעשיו הגיד לעמו על ידי זה נמשך שיהי' שייך לישראל גם כח היו"ד מאמרות, שניתן כח לכל מעשה בראשית גם מתוה"ק: ב) המפרשים כתבו טעם על סמיכת סוף התורה עם התחלתה, ובפשיטות י"ל דהנה אמרו על הפסוק וירא אלוקים את האור כי טוב ויבדל שהאור שנברא בתחילה היו רואין בו מסוף העולם ועד סופו וראה הקב"ה שאין כדאי לרשעים להשתמש בו וגנזו לצדיקים לעתיד לבוא, ולזה משמיענו לעיני כל ישראל בראשית ברא וגו' שהאור הגדול שנברא בתחלה הוא ראוי לעיני כל ישראל להשתמש בו, רק שהאומות אינם כדאי להשתמש בו, ומפניהם הוצרך לגנזו, וגנזו לצדיקים לעתיד לבא היינו גם כן

פני מנחם

בראשית. ברש"י הביא המדרש אמר רבי יצחק לא היה צריך להתחיל את התורה אלא מהחודש הזה לכם שהיא מצוה ראשונה שנצטוו בה ישראל ומה טעם פתח בבראשית שאם יאמרו אומות העולם לישראל ליסטים אתם וכו' ויש לדקדק היאך היה יכול להתחיל מהחודש הזה לכם הרי יש קודם לכן כמה מצות פריה ורביה מילה גיד הנשה וגיד הנשה אינו מוזכר כלל אחר כך גם לצורך עיקרי האמונה והתורה כמצות שבת היה צורך להקדים ענין הבריאה וכן הוצרך להיכתב הפרשיות של עשר מכות ויציאת מצרים ויש לפרש הכוונה שבריאת העולם הוא דרך הטבע הקב"ה ברא את עולמו להיטיב לברואיו אסתכל באורייתא וברא עלמא כל העולם נברא לפי התורה.

וכתיב והיו לאותות ולמועדים ולימים ושנים שכל העולם מתנהל לפי מהלך השמש השמש משפיעה גלגל חמה הוא ענין של השפעות וכל המצות המוזכרים באלו הפרשיות הם תלויים בשמש בזמן שבת ביום השביעי מילה ביום השמיני ובתפילין כתיב מימים ימימה ודרשינן ימים ולא לילות ולאחד מ"ד ממעטינן שבתות וימים טובים ונרמז בקרא והיו לאותות ולמועדים ולימים ושנים שכל אלו המצות הם אותות שבת היא אות כדכתיב ביני ובין בני

חשבה לטובה

בראשית. ברא אלקים את השמים ואת הארץ אם בראשית בתחילת היום בבוקר הולך האדם וחושב כי ברא אלקים את השמים והארץ אז אחר כך הארץ אצלו תהו ובהו מפני מה ברא הקב"ה את העולם עם התורה וכי ח"ו היה צריך השי"ת להחורה הקדושה לברוא את העולם.

אלא דזה היה להראות להעולם היאך התורה הקדושה גדולה היא והצורך לאדם לקיים אותה כי יכולים לברוא עם התורה עולמות גדולים כמו שברא הקב"ה עם התורה את העולם ויכלו השמים והארץ מו' ביום הזה העולם כלה וכל מעשה בראשית נגמרין ויש להם פה גבול וסוף והנה כשהעולם כלה הלא צריכין לעשות תשובה לכן יעשה סעורה שלישית בקיבוץ וסיפר המעשה מהבעש"ט שראה יהודי כפרי שהיה מהדר לשבת בסעודה שלישית עם מנין ושאלו הבעש"ט למה אתה צריך את המנין והשיב שהרי בשעת יציאת נשמה יש ענין וסגולה שיהיו אז מנין יהודים ושלש סעודות הוא זמן יציאת נשמה יתירה ורוצה אני שתצא בעשרה יהודים

קול שמחה

בראשית ברא אלקים את השמים ואת הארץ אם בראשית בתחילת היום בבוקר הולך האדם וחושב כי ברא אלקים את השמים והארץ אז אחר כך הארץ אצלו תהו ובהו מפני מה ברא הקב"ה את העולם עם התורה וכי ח"ו היה צריך השי"ת להחורה הקדושה לברוא את העולם אלא דזה היה להראות להעולם היאך התורה הקדושה גדולה היא והצורך לאדם לקיים אותה כי יכולים לברוא עם התורה עולמות גדולים כמו שברא הקב"ה עם התורה את העולם ויכלו השמים והארץ מו' ביום הזה העולם כלה וכל מעשה בראשית נגמרין ויש להם פה גבול וסוף.

והנה כשהעולם כלה הלא צריכין לעשות תשובה לכן יעשה סעורה שלישית בקיבוץ וסיפר המעשה מהבעש"ט שראה יהודי כפרי שהיה מהדר לשבת בסעודה שלישית עם מנין ושאלו הבעש"ט למה אתה צריך את המנין והשיב שהרי בשעת יציאת נשמה יש ענין וסגולה שיהיו אז מנין יהודים ושלש סעודות הוא זמן יציאת נשמה יתירה

בית ישראל

כו', והגיד כ"ק אאז"ל בשם מי, שגם ההוה אמינא אמת, ויכול היות ששניהם אחד, בריאת שמים וארץ והחודש הזה לכם, מצוה ראשונה, וע"י התבוננות בראשית ברא כו' מגיעים להחודש הזה לכם, התחדשות בעבודת ה', וכל א' בתחלת השנה עליו להתגבר בעבודת ה', ואף שכל התחלות קשות לא ישגיח ע"ז.

וזה מרומז בפ' והארץ הי' תוהו ובהו וחושך כו' אבל ורוח אלק' מרחפת כו', שיש כח מלמעלה לחזק את בנ"י שיהי' אח"כ אור מתוך החושך, ויאמר אלק' יהי אור ויהי אור, וזה תמיד, והזמן בשבת יותר מוכשר לקבלת עומ"ש בראשית ירא שבת, ואי' המחדש בטובו בכל יום תמיד מעשה בראשית ובוודאי בשבת ביותר, ובעת ובעת בריאת העולם הי' הכל בסדר, ואח"כ מחמת